

SOTA JA SOVINTO, SÄVEL- JA RUNOKUVAELMA VUODEN 1918 TAPAHTUMISTA ALAVUDELLA

4.11.2018 Alavus

Hyvät kansalaiset

Suomi ajautui sisäiseen sotaan ja kuolettavaan kamppailuun vallasta runsas 100 vuotta sitten? Peruskysymys oli: Minkälainen itsenäisyys Suomelle oli tarjolla ja kenen itsenäisyys. Kuinka paljon Venäjä sekaantui maamme itsenäisyyden saavuttamiseen ja sisäiseen sotaamme 1918, vaikka tunnusti maamme itsenäisyyden vuoden 1918 alussa. Siitä ketkä olivat syyllisiä ja syyttömiä tai sorrettuja tai sortajia sekä, mikä oli sodan nimi, ei 100 vuoteen ole Suomessa päästy yksimielisyyteen. Pitkät ovat vihan varjot. Puheeni sisältö rakentuu askeleista kohti lopullisen ratkaisun alkua.

Venäjän helmikuun (maaliskuun) vallankumouksen jälkeen 1917 virisi myönteinen ilmapiiri myös Suomessa. Muutos oli alkanut - tarjolla saattoi olla parhaassa tapauksessa jopa itsenäisyys. Varsin pian kevään 1917 aikana syntyi toiveita autonomian laajentamisesta yhteistyössä Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa. Suomen sosialidemokraattisen puolueen vaatimiin reformeihinkin löytyi tahtotilaa. Esiin tuli myös kysymys Suomen täydellisestä itsenäisyydestä.

Suomen eduskunta, jossa sosialidemokraateilla oli yksinkertainen enemmistö keväällä ja kesällä 1917, jakautui neljään eri leiriin, kun tuli kyse maamme itsenäisyydestä. Porvareissa olivat varovaiset ja aktiiviset itsenäisyyshenkilöt. Näiden väliin asettui maalaisliitto. Sosialistit taas yhdistivät itsenäisyyden ja yhteiskunnalliset uudistukset. Tämän asian osalta sosiaalidemokraattien sisäinen eheys kuitenkin rakoili. Puolueessa olivat maltilliset keulahahmonaan Oskari Tokoi ja Kullervo Mannerin johtama jyrkkä luokkataistelumielinen ryhmä.

Poliittisen ilmapiirin muuttuessa kesän 1917 aikana suomalaiseen yhteiskuntaan ilmestyivät suomalaisten työläisten ja venäläisten sotilaiden yhteisesiintymiset, lakkoliikehdintä, väkivalta ja terrori, työväen järjestyskaartit ja punakaartit. Viimeksi mainitut syrjäyttivät sitten aikaa myöten laillisen hallituksen viralliset järjestysorganisaatiot.

Syyskesän ja syksyn 1917 aikana maamme vastuulliset toimijat olivat monenlaisen ristipaineen kohteena. Yksimielisyyttä ei ollut siitäkään, minkälaista itsenäisyyttä tavoiteltaisiin, kun Venäjän valtiollinen kehitys eteni tsaarin diktatuurista bolshevikien diktatuuriin ja Suomelle tarjoutui mahdollisuus valtiolliseen itsenäisyyteen. Osa kansasta näki nälkää. Maassa olevan venäläisen sotaväen

ylläpito rasitti maan taloutta merkittävästi. Venäjä siirsi kesällä 1917 Suomeen lisää sotaväkeä. Elokuussa 1917 Suomessa oli yhteensä 125 00 venäläissotilasta. Keväällä 1917 alkanut suojeluskuntien perustaminen eteni syksyllä. Pääosa suojeluskunnista valmistautui puolustamaan yhteiskuntarauhaa. Työväen järjestyskaartit taasen keskittyivät työväestön etujen ja turvallisuuden suojeluun. Syksyn 1917 suojeluskuntien aseistaminen kiihtyi ja aseita yritettiin hankkia kaikin keinoin – myös venäläisiltä ostamalla. Yleinen turvallistilanne heikkeni.

Huolestuttava piirre oli, että työväenliikkeen vallankumouksellisia lyöttäytyi läheisiin suhteisiin venäläisten sotilaiden kanssa erityisesti Helsingissä. Näin saatiin aseita venäläisiltä joukoilta. Kun väkivallanteot, ryöstely, vallankumoukselliset, laillisen järjestysvallan hajottaminen lisääntyivät, työväen vallankumouksen uhka tuli konkreettiseksi. Syksyn 1917 lopulla työväenliikkeen äärilaita, järjestyskaartit ja punakaartit pitivät eteläisen Suomen kaupunkeja otteessaan. Oven takana kolkutti ”punaisen Suomen vallankumous”. Siihen yllytti monella suulla Venäjän bolshevikit. Näytti siltä, että laillisen hallituksen mahdollisuudet ratkaista tilanne oli mahdotonta. Mutta lopullisen ratkaisun aika ei vielä ollut.

Ongelmia Venäjän suuntaan tuli lisää jo kesällä 1917, kun Venäjä kaatoi sosiaalidemokraattien enemmistön muokkaaman ns valtalain, jolla kaikki valta Suomessa olisi kuulunut eduskunnalle. Venäjän väliaikainen hallitus hajotti Suomen eduskunnan heinäkuun lopussa ja määräsi vaalit pidettäväksi lokakuun alussa. Nämä vaalit olivat kohtalokkaat sosiaalidemokraateille, kun puolue menetti enemmistönsä uudessa eduskunnassa. Tämän johdosta sosiaalidemokraattien piirissä lisääntyi luokkataistelunvalmius ja suoran toiminnan halukkuus. Vastakkainasettelu porvarien suuntaan oli silloin valmis. Entinen pääministeri Oskari Tokoi pui sen sanoiksi Turussa lokakuussa 1917 julistaessaan: ”...työväki turvautuu muihin voimakeinoihin kuin äänioikeuteen saadakseen pontta vaatimuksilleen”.

Punakaartien nousu alkoi saman tien, ja sosialistit neuvottelivat venäläisen aluekomitean kanssa punakaartien aseistamisesta. Vallankumousvalmistelut alkoivat. Uhkavaatimuksia alkoi sataa porvarihallitukselle. Sosialistien veljeily venäläisten suuntaan ratkaisi myös Svinhufvudin suhtautumisen sosialisteihin. Vastakkainasettelun todellisuus vahvistui vahvistumistaan ja lähestyttiin hetkeä, jolloin oltiin marraskuussa työväen vallankumouksen partaalla. Venäjän suoranainen yllytys osui myötämieliseen maaperään.

Venäläinen sotaväki syyllistyi Suomessakin väkivaltaan ja omavaltaisuuksiin siinä määrin syksyn 1917 edetessä, että Svinhufvud moitti asiantilaa Suomen kenraalikuvernöörille lokakuussa. Mutta vetoamus ei vaikuttanut. Venäjän johto ei

reagoinut esitykseen. Yleislakko oli seuraava askel, johon Suomen ammattijärjestö jäsenistöään yllytti. Lakko oli tarkoitus käynnistää marraskuussa 1917. Valmistelut alkoivat lokakuun 23. päivä. Samaan aikaan kun Venäjällä päätettiin aloittaa aseellisen kumouksen valmistelut. Sosiaalidemokraattiset johtajat asettivat toiveensa siihen, että ”muutamassa viikossa voimme saada Venäjältä 18 000 kivääriä ja ottaa porvaristolta koko Suomen”. Näin asian ilmaisi puolueen puoluesihteerin Matti Turkin. Samoihin aikoihin lokakuun lopulla Pohjanmaan suojeluskuntalaiset saivat aselastin Saksasta. Mukana tulleet jääkärit aloittivat suojeluskuntalaisten koulutuksen.

Työväen vallankumouksellinen keskusneuvosto päätti aloittaa yleislakon 14. marraskuuta klo 12.00. Lakkojulistuksessa luki: ”Työväki taisteluun leivän ja oikeuden puolesta!” Lakkoon osallistui 84 000 suomalaista. Työväenkaartien vahvuus oli 40 000-50 000. Helsingissä työväenkaartit saivat aseensa venäläisiltä. Johtajaksi valittiin luutnantti Ali Aaltonen, joka oli palvellut Venäjän armeijassa. Helsingissä kaartit sulki vankilaan parisataa ihmistä ja miehittivät Säätytalon estäen senaattoreiden työt. Samoin kuin Helsinki oikeastaan vielä pahemmin Turku kärsi työväen ja venäläisten sotilaiden mielivallasta. Lakon aikana tehtiin jo kerran päätös lopullisen vallankumouksen aloittamisesta mutta päätös peruttiin seuraavana aamuyönä. Maan porvarihallitus oli koolla koko lakkoajan käsittelemässä lakkolaisten vaatimuksia. Yleislakon loppupuolella laillinen hallitus hyväksyi lakon lähes kaikki yhteiskunnalliset muutosvaatimukset, joita sille esitettiin. Tämän myönteisen asian vallankumouksen partaalla olleen työväestön johto kuitenkin sivuutti. Väijäämätön matka kohti vallankumousta tavoitteena porvarivallan lopettaminen jatkui – edessä oli suurlakko.

Suurlakon aikana surmattiin 16 henkilöä ja seuraavalla viikolla tehtiin 9 murhaa. Vallankumoukselliset vangitsivat satoja ihmisiä – porvareita ja jopa viranomaisiakin. Poliisitoimi otettiin työväen haltuun 22 kaupungissa ja 20 maalaiskunnassa. Puhelinkeskukset miehittiin 24 kaupungissa ja 50 maalaiskunnassa. Väkivaltaisuuksia oli 102 teollisuuslaitoksessa. Takavarikointia ja varkauksia tapahtui 67 laitoksessa. Tämä lakko ei merkittävästi tuntunut Pohjanmaalla.

Leninin kirje tuli 23. marraskuuta SDP:n puoluejohtolle – ”vallankumouksen siiven kärjelle”, kuten hän kirjoitti ja kehotti puoluetta toteuttamaan ”Suomen sosialistiset uudelleenjärjestelyt”. Saman tien JV Stalin tuli SDP:n ylimääräiseen puoluekokoukseen ja yllytti puolueen johtoa vallankumoukseen sanoen muun muassa ”... jos tulette tarvitsemaan meidän apuamme, niin me tulemme antamaan sitä veljellisesti..” Stalinin poistuttua kokouksessa päätavoitteeksi asetettiin punainen hallitus.

Matka kohti lopullista voimainkoitosta eteni edellä mainitusta huolimatta itsenäisyysjulistuksen kautta. Joulukuun 6:pnä 1917 varsin koruttomasti silloisessa eduskunnassa annettiin ilmoitus Suomen itsenäiseksi julistamisesta. Siitä seurannut äänestys tapahtui kalseassa ilmapiirissä ja ilman suuria eleitä. Artturi Leinonen sanoi tästä 6.joulukuuta päivästä näin: **”Joulukuun 6.päivä oli tärkeä etappi itsenäisyytemme tiellä. Se lopullisesti ilmensi, sinetöi koko kansan itsenäisyystahdon. Mutta täyttymisen hetki se ei ollut, ei edes avain, jolla vapauden portit aukaistiin”**. Kaduilla oli samaan aikaan vahvimman laki.

Laillista hallitusta odotti tammikuussa 1918 vakava päätös: Maassa oleva venäläinen sotaväki oli riisuttava aseista. Asein oli ratkaistava kenen itsenäisyyttä ja minkälaista itsenäisyyttä maahan oltiin rakentamassa. Siksi oli tukahdutettava työväen vallankumous – kapina laillista hallitusta vastaan. Yhteiskuntaan oli palautettava laki ja järjestys. Siihen tarvittiin valtion johdon oma järjestysvalta. Nämä olivat itsenäiseksi tunnustetun valtion johdon välttämättömät velvollisuudet.

Samaan aikaan kun laillinen hallitus teki päätöksensä, vastakkaisen päätöksen teki työväen vallankumouksen johto. Sen tavoitteen määritteli vallankumouksen aatteellinen isä Otto Ville Kuusinen. Pelkistetysti ilmaistuna se tarkoitti **työväenluokan diktatuuria ja porvareista laittomia kansalaisia**. Tammikuun 26. päivä 1918 vallankumouksen johto, joka oli käytännössä syrjäyttänyt Sosiaalidemokraattisen puolueen johdon, päätti aloittaa vallankumouksen seuraavana sunnuntaina ja käski liikekannalle 40 000-50 000 punakaartilaisista.

Tammikuun 25.päivä 1918 kaikkien suojeluskuntien ylipäälliköksi nimetty Mannerheimin käski aloittaa venäläisten aseistariisunta 27.- 28.1.1918 Pohjanmaalla lailliselta hallitukselta saamansa tehtävän mukaisesti.

Kun tykit puhuvat, sanat ovat savua ja lupaukset tuhkaa”. Tämän koki suomen kansa 1918 tammikuun lopulla.

Eversti Jorma Jokisalo